

Н. Г. КОШЕЛЕВА (канд. пед. наук, доц.)
Українська інженерно-педагогічна академія

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто питання визначення сутності організаційно-педагогічних умов як однієї з категорій дидактики з точки зору сучасних наукових підходів. Виявлено провідні змістовні характеристики поняття «організаційно-педагогічні умови». Обґрунтовано актуальність формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності, яке запропоновано здійснювати на основі розробки й запровадження в навчальний процес економічного ВНЗ цілісної педагогічної системи відповідної підготовки. Визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності під час навчання у ВНЗ.

Ключові слова: *організаційно-педагогічні умови, майбутні економісти, готовність до інноваційної фахової діяльності, педагогічна система, економічний ВНЗ.*

Вимоги сучасного ринкового середовища до підвищення рівня професійної підготовленості випускників економічних ВНЗ обумовили значну кількість педагогічних досліджень (Л. Абрекова, О. Бабаян, Н. Баловсяк, М. Заворочай, Ф. Зинов'єв, Г. Ковальчук, О. Куклін, М. Левочко, Н. Логутіна, О. Михайлов, Г. Савченко, В. Стасюк, В. Стрельников, С. Тарасова, Н. Уйсімбаєва, М. Худоянц тощо), присвячених вирішенню даного питання. Отримані результати дозволяють продуктивно організувати професійну підготовку майбутніх економістів, які здатні працювати в комп'ютерних мережах, володіють навичками електронного бізнесу, вміють самостійно мислити, вільно оперувати ринковими поняттями, аналізувати ринкову ситуацію, прогнозувати її розвиток, приймати ефективні ситуативні рішення і т.ін. [7, с. 5]. Проте проблема ефективного розвитку сучасної економіки як на макро-, так і на макрорівні полягає в необхідності використання інноваційних ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств на внутрішніх і зовнішніх ринках. Складність вирішення цієї проблеми обумовлена наявністю *протиріччя* між традиційними технологіями підготовки майбутніх економістів у ВНЗ (орієнтація на репродуктивні методи і форми навчання; розуміння освітнього результату як суми знань та вмінь застосовувати їх для вирішення типових професійних завдань, визначених освітніми стандартами; відсутність цілісної науково обґрунтованої педагогічної системи підготовки майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності) – та вимогами фахового середовища щодо розробки й запровадження економістами інноваційних, креативних, конкурентоспроможних ідей та рішень в умовах нестабільної ринкової ситуації та конкурентного тиску, що вимагає сформованості в них відповідної готовності. Готовність майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності не була поки предметом спеціальних досліджень та потребує на виявлення умов її ефективного формування у процесі професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ.

Мета роботи – виявити й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, за яких реалізація процесу формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності під час їх навчання у ВНЗ буде ефективною.

Формування інноваційної економіки вимагає перетворення інтелекту, творчого потенціалу людини на провідний чинник економічного зростання й національної конкурентоспроможності. У сучасних ринкових умовах джерелом доходів повинна стати не тільки можливість отримання прибутку від використання природних ресурсів (що обумовлено їх обмеженістю та мінливою світовою кон'юнктурою), але й виробництво нових ідей, технологій і економічних інновацій. Попри важливість переходу від сировинної економіки до економіки знань спостерігається брак суспільно корисної активності молоді в інноваційній сфері і, як наслідок, – проектних ідей, що сприяли б підвищенню темпів модернізації суспільства. Поки що наш національний інтелект продовжує працювати на підтримку й підвищення конкурентоспроможності економік інших країн. Однією з причин такого стану справ є недостатня сформованість у співробітників вітчизняних фірм та підприємств компетенцій щодо розробки інновацій та перетворення власних ідей на успішний комерційний продукт. У зв'язку з цим актуальним є створення системи підготовки інноваційно

орієнтованих фахівців (зокрема економістів), здатних створювати і/або виводити на ринок конкурентоспроможні продукти [1].

Вважаємо, що формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності доцільно здійснювати на основі розробки й запровадження в навчальний процес економічного ВНЗ цілісної системи відповідної підготовки, структура якої є співвідносною зі структурою досліджуваної готовності. Остання, з нашої точки зору, може містити наступні компоненти: психологічний (наявність мотивів, інтересів, цілей у сфері розробки та здійснення професійних інновацій); практичний (відповідні знання та вміння); креативний (у широкому сенсі – здатність до творчості і нестандартності); перспективний (спрямованість на вдосконалення власних інноваційних знань і вмінь у фаховій сфері) та соціально-комунікативний (уміння здійснювати ефективну міжособистісну взаємодію в процесі інноваційних перетворень). Детальне обґрунтування та висвітлення змісту і зв'язків структурних компонентів готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності наведено в [5, с. 101-103]. Логічно припустити, що педагогічні умови формування готовності повинні враховувати її структуру та забезпечувати ефективне формування її компонентів, як зазначено у [4].

Для визначення організаційно-педагогічних умов (далі – ОПУ) формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності визначимося, по-перше, зі змістом зазначеної дидактичної категорії. Слід зауважити, що в сучасній науково-педагогічній літературі, зокрема в дисертаційних дослідженнях, спостерігається значне розмаїття точок зору щодо сутності даного поняття. Так, Гладка І.В. визначає ОПУ як «совокупность факторов, отбор определенных принципов, создание культуротворческой среды, разработку модели, педагогической системы, выявление смыслообразующего компонента, побуждение к учебной деятельности, построение образовательного процесса, обеспечение специальной подготовки учителей, использование новых технологий и др.» [2], що, з нашої точки зору, є надто широким розумінням терміну. Застереження щодо використання подібного підходу до трактування ОПУ міститься в [8]: «...педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу. Можна погодитися з думкою про те, що педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності. Але... не всі такі можливості є педагогічними умовами, а тільки ті, які створюються саме педагогом та є продуктом його діяльності». Це важливе зауваження, оскільки у багатьох дослідженнях ОПУ розуміються (з деякими варіаціями редакційного характеру) як «сукупність обставин, які створюють сприятливу ситуацію для ефективного протікання навчально-виховного процесу» [6] без уточнення щодо походження цих обставин.

У ряді досліджень ОПУ визначаються надто широко: як «один из компонентов педагогической системы, отражающий совокупность возможностей образовательной и материально-пространственной среды, воздействующих на личностный и процессуальный аспекты данной системы и обеспечивающих ее эффективное функционирование и развитие» [4], що є досить абстрактним формулюванням, яке, по суті, зменшує роль педагога у процесі розробки й реалізації педагогічної системи до рівня врахування й використання наявних можливостей навчального закладу.

Є позиція дослідників, згідно з якою «педагогические условия - планомерная работа по уточнению закономерностей как устойчивых связей образовательного процесса, обеспечивающая возможность проверяемости результатов научно-педагогического исследования (Б.В. Куприянов, С.А. Дынина и др.)» [4]. З цього приводу наведемо в якості альтернативи точку зору Є.М. Хрикова, який вважає, що недоцільно безпосередньо пов'язувати ОПУ з такими категоріями дидактики, як педагогічні принципи, закономірності, правила, оскільки вони мають загальнодидактичний характер, а «педагогічні умови розробляють в межах вузьких дослідницьких тем, тому вони не можуть мати загальнопедагогічного характеру, хоча певний зв'язок з педагогічними законами та закономірностями вони мають» [8]. Дослідник наголошує: «...визначаючи сутність педагогічних умов, зазначимо, що вони створюються педагогами, а фактори існують об'єктивно, незалежно від діяльності. Тому сутність педагогічних умов доцільно визначати через поняття «обставини», а не «фактори». З наведеного випливає авторський висновок, що педагогічні умови є практично орієнтованими положеннями, які ілюструють дидактичні принципи, правила та інші наукові положення стосовно конкретного локального педагогічного процесу або завдання; це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу, свідомо сконструйовані педагогом та сприяють досягненню бажаного результату педагогічного процесу, хоча й не гарантують його повністю [8].

Виходячи з усього зазначеного, зробимо спробу сформулювати низку організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності під час їхньої підготовки у ВНЗ:

1) розробка й запровадження в навчальний процес економічних ВНЗ цілісної педагогічної системи, спрямованої на формування та розвиток досліджуваної готовності;

2) урахування при розробці системи підготовки майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності основних положень системного, синергетичного, компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів;

3) використання в якості теоретичної основи зазначеної системи моделі готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності, компоненти якої мають поетапно формуватися системними засобами в навчальному процесі з урахуванням логіки зв'язків між ними;

4) забезпеченість формування кожного з компонентів досліджуваної готовності відповідними педагогічними технологіями, дидактичними засобами та методичними розробками;

5) чітке діагностичне цілепокладання на кожному етапі формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності відповідно до змісту її структурних компонентів;

6) здійснення психологічного та інформаційного супроводу навчальної роботи на кожному етапі формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності з метою створення та підтримки відповідної мотивації та орієнтовної основи діяльності;

7) перенесення акценту при проведенні практичних занять з дисциплін різних циклів підготовки майбутніх економістів на використання інноваційних технологій навчання та орієнтація змісту індивідуальної і самостійної роботи студентів на виконання професійно орієнтованих завдань інноваційного характеру (створення і використання викладачами «Банку фахових інноваційних завдань») з метою формування відповідних практичних умінь, креативності та комунікативної компетенції;

8) визначення критеріїв та показників сформованості кожного з компонентів готовності, виходячи з поставлених етапних цілей та змісту компонентів;

9) розробка й використання засобів діагностики навчальних досягнень студентів на кожному етапі реалізації системи підготовки майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності, які дозволяють отримати об'єктивне уявлення про ступінь сформованості кожного компоненту досліджуваної готовності;

10) запровадження у процес підготовки майбутніх економістів комплексного (міждисциплінарного) проекту, що передбачає розробку студентами цілісного інноваційного проекту створення (розвитку) сучасного підприємства та інтегрує всі набуті ними фахові інноваційні компетенції в єдине ціле.

Розроблені педагогічні умови відповідають наведеним вище сучасним вимогам щодо їх визначення: вони орієнтовані на практику застосування в навчальному процесі; можуть бути самостійно конкретизовані та реалізовані педагогами економічних ВНЗ; ураховують вимоги законів навчання (закону соціальної зумовленості цілей, змісту та методів навчання; закону цілісності та єдності педагогічного процесу та ін.); базуються на ряді загальнодидактичних принципів (системності, послідовності, зв'язку теорії з практикою, свідомості й активності) та загальних закономірностей навчання (цілей, змісту, мотивації, методів навчання тощо); спрямовані на поетапне цілеспрямоване формування компонентів готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності у межах цілісної педагогічної системи відповідної підготовки; дозволяють обґрунтовано та об'єктивно визначити отримані результати на кожному етапі реалізації системи підготовки майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності та оцінити кінцевий результат – рівень сформованості досліджуваної готовності як цілісного особистісного утворення.

Отже, послідовне та системне відтворення зазначених умов у процесі професійної підготовки майбутніх економістів забезпечить її спрямованість на формування їхньої готовності до інноваційної фахової діяльності та сприятиме досягненню відповідного запланованого результату. Подальші дослідження планується присвятити питанням визначення педагогічних технологій формування готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності як складових системи їхньої відповідної підготовки у ВНЗ та критеріїв і показників сформованості зазначеної готовності.

Список використаної літератури

1. Гончаренко А.А. Формирование инновационных компетенций вузовской молодежи в сфере наукоёмкого предпринимательства / А.А. Гончаренко, Н.А. Кныш // Инновационное предпринимательство: от идеи до внедрения: доклад на II науч.-практ. конф. (31 мая 2011 г.)

[Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://omskmark.moy.su/publ/socium/education/2011_goncharenko_a_a_knysh_n_a_formirovanie_1/16-1-0-180.

2. Гладкая И.В. Организационно-педагогические условия становления профессиональной компетентности студента [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/organizatsionno-pedagogicheskie-usloviya-stanovleniya-professionalnoy-kompetentnosti-studenta>.

3. Гуцан Т.Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/gutsan-tg-pedagogichni-umovi-formuvannya-gotovnosti-maybutnih-vchiteliv-ekonomiki-do-profilnogo-navchannya-starshoklasnikiv/>

4. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: genproedu.com/paper/2012-01/full_008-014.pdf.

5. Кошелева Н.Г. Характеристика модели готовности будущих экономистов до інноваційної фахової діяльності / Н.Г. Кошелева // Наукова скарбниця освіти Донеччини: наук.-метод. журнал. – 2013. – Вип. 3 (16). – С. 99-104.

6. Мовчун А. Позитивна мотивація як одна із головних педагогічних умов використання ділової гри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/Portal/Наукова_періодика/.../Npd/2012_4/movcun.pdf.

7. Стасюк В.Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. Д. Стасюк. – Одеса, 2003. – 20 с.

8. Хриков Є.М. Педагогічні умови в структурі наукового знання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: hrykov.luguniv.edu.ua/Docs/pedymovu.doc.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2014

Н. Г. Кошелева

Украинская инженерно-педагогическая академия.

Организационно-педагогические условия формирования готовности будущих экономистов к инновационной профессиональной деятельности

В статье рассмотрен вопрос определения сущности организационно-педагогических условий как одной из категорий дидактики с точки зрения современных научных подходов. Выявлены основные содержательные характеристики понятия «организационно-педагогические условия». Обоснована актуальность формирования готовности будущих экономистов к инновационной профессиональной деятельности, которое предложено осуществлять на основе разработки и внедрения в учебный процесс экономического ВУЗа целостной педагогической системы соответствующей подготовки. Определены и обоснованы организационно-педагогические условия формирования готовности будущих экономистов к инновационной профессиональной деятельности во время обучения в ВУЗе.

Ключевые слова: организационно-педагогические условия, будущие экономисты, готовность к инновационной профессиональной деятельности, педагогическая система, экономический ВУЗ.

N. Kosheleva

Ukrainian Engineering-Pedagogical Academy

Organizational-Pedagogical Conditions of Forming Future Economists' Readiness to Innovative Professional Activity

The article considers the problem of defining the essence of organizational-pedagogical conditions as one of didactics categories from the point of view of modern scientific approaches. The basic characteristics of the concept "organizational-pedagogical conditions" are revealed.

The author stresses the importance of forming future economists' readiness to innovative professional activity. The process of forming future economists' readiness to innovative professional activity should take place on the basis of development and introduction of an integral pedagogical system into the educational process. The article considers organizational-pedagogical conditions of forming the readiness of future economists to innovative professional activity during the university course.

Key words: organizational-pedagogical terms, future economists, readiness to innovative professional activity, pedagogical system.

